

the ability to use the norms of speech etiquette and social behavior in situations of cross-cultural communication, in which the knowledge of the situational and sociocultural contexts of an alien community is actualized [7, p. 3].

Література

1. Алгожаева Н. Значимость и смысл профессионализма в XXI веке // Педагогическое образование: вызовы XXI века. — М.: МАНПО, 2011. — Ч. 1.
2. Астафьева О. Информационно-коммуникативная компетентность личности в условиях становления информационного общества // материалы Междунар. науч. конф. Екатеринбург. — М.: Академический проект, 2007. — Т. 2.
3. Ахьямова И. Барьеры невербального общения в подготовке будущих социальных педагогов и специалистов по социальной работе // Педагогическое образование и наука. 2010. — №6.
4. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание / под ред. Кронгауз М. А. — М.: Русские словари, 1997 — 368 с.
5. Грушевицкая Т. Основы межкультурной коммуникации. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002.
6. Зимняя И. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? // Высшее образование сегодня. 2006. — №8.
7. Леонтович О. Введение в межкультурную коммуникацию. — Волгоград: Перемена, 2003.

Шевченко О.Л.

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У статті розглядаються бар'єри, які виникають у процесі міжкультурної комунікації, і знижують її ефективність, аналізуються деякі шляхи їх подолання. Особлива увага приділяється запобіганню мовних, невербальних бар'єрів, а також бар'єрів, що викликані наявністю стереотипів, забобонів і відмінністю ціннісних орієнтацій учасників комунікації.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, бар'єри міжкультурної комунікації, мовні бар'єри, невербальні бар'єри, стереотипи і забобони, системи культурних цінностей.

Abstract. The article deals with the barriers that arise in the process of intercultural communication and reduce its effectiveness, analyzes certain ways of overcoming them. Special attention is paid to avoiding language, nonverbal barriers as well as the barriers caused by stereotypes, prejudices and differences in value orientations of the communication participants.

Key words: intercultural communication, intercultural communication barriers, stereotypes and prejudices, cultural value systems.

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації, тісне співробітництво країн, академічна мобільність, що постійно зростає, сприяють зближенню людей, вимагають розуміння свого місця у сучасному світі, а також поваги до інших

культур та соціальних особливостей партнерів. Інтегративні процеси в Європі і в світі, перехід від діалогу до полілогу культур означають, що ми маємо розуміти один одного, бути толерантними, шукати та знаходити шляхи подолання соціокультурних конфліктів. Усунення етнічних, расових і культурних бар'єрів можливо лише на основі впровадження у життя базових принципів міжкультурної комунікації.

Спілкування між представниками різних культур вивчається на міждисциплінарному рівні в межах таких наук, як лінгвістика, культурологія, соціальна психологія, антропологія, міжнародний менеджмент та ін. Основний внесок у розробку проблеми міжкультурної комунікації вніс американський культурний антрополог і лінгвіст Едвард Т. Хол, який створив концепцію дослідження міжкультурних відмінностей з точки хору нерозривного зв'язку різних культур. Він також обґрунтував можливість і необхідність навчання вмінь міжкультурної комунікації за аналогією з навчанням іноземним мовам. Відзначимо, що головною ідеєю Едварда Т. Хола і його школи було дослідження соціокультурних цінностей і специфіки поведінки представників різних культур [1].

Серед досліджень кінця ХХ — початку ХХІ століття необхідно виділити роботи Герта Хофстеде, який розробив типологію культурних вимірів, що є основою для міжкультурної комунікації. Використовуючи інформацію, отриману з факторного аналізу, він описав вплив культури суспільства на індивідуальні цінності своїх членів, і як ці цінності впливають на їх поведінку. Типологія заснована на ідеї про те, що цінність може бути розподілена по шести вимірах культури. До цих вимірів відносяться: дистанційованість від влади, відособленість (індивідуалізм), мужність, уникнення невизначеності, стратегічне мислення і допущення (або індульгенція) [2].

Необхідно також відзначити дослідження У. Гудікунста, Г. Урбана, І. Дженет, А. Вержбицької, які вивчали проблеми виникнення культурних відмінностей у процесі глобалізації.

Мета цієї статті полягає у дослідженні видів і змісту бар'єрів, які виникають у процесі міжкультурної комунікації, і обґрунтування способів їх подолання.

Постійні контакти представників різних культур викликають багато проблем, які обумовлені неспівпадінням норм, цінностей, особливостей сприйняття світу партнерів, які важко відразу усунути в процесі комунікації. Такі проблеми спілкування дослідники визначають терміном «міжкультурні бар'єри».

У широкому розумінні поняття «бар'єри» означають проблеми, що виникають у результаті взаємодії і знижують її ефективність. Аналіз причин існування різних бар'єрів міжкультурного спілкування дозволяє дослідникам згрупувати їх в основні типи. Так, згідно з класифікацією Г.В. Бородіної, розрізняють бар'єри розуміння (мовний бар'єр), бар'єри соціокультурних розбіжностей (соціально-етнічні бар'єри), бар'єри відносин (психологічні бар'єри) [3].

Іншу класифікацію пропонує Т.С. Самохіна, яка виділяє 6 бар'єрів:

- допущення подібності (люди вважають, що всі вони однакові);

- мовні відмінності (люди думають, що слова і фрази мають тільки те значення, яке вони хотіли б передати);
- помилкові інтерпретації невербальних дій;
- вплив стереотипів і забобонів;
- несвідоме прагнення давати оцінку всім незнайомим культурним явищам;
- тривога і напруга через невизначеність поведінки партнерів по міжкультурній комунікації [4].

Інші дослідники пропонують п'ять наступних міжкультурних бар'єрів: мовний бар'єр, психологічний бар'єр, бар'єр «невірних стереотипів», антипатія до культури іншого народу, невербальний бар'єр [5].

На наш погляд, доцільним є розгляд наступних традиційних видів комунікативних бар'єрів, які виникають у процесі міжкультурної взаємодії: мовні бар'єри; бар'єри невербальної комунікації; бар'єри, що викликані наявністю стереотипів і забобонів; бар'єри, які пов'язані з відмінностями ціннісних орієнтацій [6].

Мовні бар'єри виникають внаслідок використання представниками різних культур відмінних моделей сприйняття соціальної дійсності за допомогою символічних систем, що знаходять відображення в стилях усної та письмової комунікації, а також у використовуваних мовних конструкціях. Проблеми лінгвістичного характеру часто стають першими труднощами при спілкуванні з представниками інших культур, тому найбільш запам'ятовуються. Лінгвістична компетентність є необхідною, але не єдиною умовою ефективної міжкультурної комунікації. Важливо також уміти використовувати правила, отримані навички у конкретних соціальних ситуаціях.

Мовні бар'єри прийнято поділяти на фонетичні, стилістичні і семантичні бар'єри [7].

Фонетичні бар'єри виникають у результаті нерозрізнення або неправильного вимовляння звуків, а також через невірне членування основних елементів мови: морфем, слів, речень. Розуміння іноземної мови передбачає правильне розпізнавання звуків і слів. Складність відтворення звуків чужої мови обумовлена історичними відмінностями в будові мовного апарату носіїв різних мов.

Тон голосу, швидкість мовлення також відіграють велику роль у розумінні контексту. Усі знають, як утомливо слухати людину, що говорить дуже високим або дуже низьким голосом. Занадто уповільнена мова дратує, а надто швидка мова ускладнює сприйняття.

Для того, щоб бути правильно зрозумілим, потрібно говорити виразно, розбірливо, досить голосно, уникати скоромовки. Для кожного зрозуміло, що використання цих умов покращує сприйняття інформації, знімає можливість виникнення бар'єру. Слід також більше спілкуватися з носіями мови, дивитися фільми і телевізійні програми іноземною мовою, оскільки у реальному житті рідко можна зустріти носія мови, що говорить «правильною мовою», частіше доводиться стикатися з діалектами, різними скороченнями, дефектами мови, наявністю надмірної експресивності або її відсутністю тощо.

Семантичний бар'єр виникає через належність співрозмовників до різних культур або соціальних груп. У цьому випадку один із учасників розмови може використовувати мовні одиниці, які зовсім незрозумілі іншому, або надавати їм значення відмінне від того, до якого звик співрозмовник. Існування цього бар'єра визначається фактором багатозначності слів. Будь-яке слово має зазвичай не одне значення і залежно від контексту вживання може мати кілька тлумачень. Дуже часто виникає ілюзія взаєморозуміння, яка пов'язана з тим, що співрозмовники користуються начебто одними і тими ж знаками (у тому числі і словами), але для позначення абсолютно різних речей. Особливо добре це видно при використанні жаргонних слів у спілкуванні. Існують науковий, професійний, студентський, підлітковий та інші жаргони.

Виділяючи в мовному потоці слова, слухач розшифровує їх значення, намагаючись досягнути сенс повідомлення в конкретній ситуації. Непорозуміння може посилити упередження, спотворити інформацію і, таким чином, створити комунікативний бар'єр.

Для подолання цього бар'єра необхідно мати чітке розуміння значення кожного слова, яке вживається, користуватися словником, готуючись до виступу або переговорів. У процесі комунікації також слід уникати невизначених, двозначних, розпливчастих виразів і слів, без необхідності не користуватися незнайомими або вузькоспеціальними термінами, не перевантажувати повідомлення «професіоналізмами».

Стилістичний бар'єр виникає через невідповідність стилю мови її змісту, а також невідповідність мовних стилів комунікантів, які при взаємодії користуються специфічними формулюваннями і конструкціями, незрозумілими для партнера. Стилістичний бар'єр також виникає при нездатності комунікантів правильно структурувати передану інформацію.

Для того, щоб подолати цей бар'єр потрібно чітко викладати інформацію, основні доводи, аргументи, що їх підтверджують, структурувати інформацію таким чином, щоб вона була взаємопов'язана, і відповідала ситуації спілкування.

Що стосується *невербальних бар'єрів*, то тут труднощі учасників комунікації можуть виникати при передачі символів, неправильному їх розумінні одним з партнерів, після чого виникають проблеми з їх значенням. До невербальних бар'єрів комунікації зазвичай відносять:

- візуальні бар'єри (особливості статури, ходи, вираз обличчя, поза і зміну поз, жести, візуальний контакт, психологічна дистанція);
- акустичні бар'єри (інтонація, тембр, гучність, висота звуку, мовні паузи тощо);
- тактильну чутливість (рукостискання, поплескування, поцілунки та ін.);
- ольфакторні бар'єри (запахи).

Разом з тим слід пам'ятати, що у кожного народу невербальні засоби комунікації мають свою інтерпретацію. Наприклад, студенти в Німеччині дружно стукають кісточками пальців об стіл, якщо лекція викладача сподобалась, таким чином вони висловлюють подяку. Або, коли студенти хочуть поставити запитання, вони, піднімаючи руку, виставляють вказівний палець. А ось знак,

який у американців означає «о'кей» тобто «добре», у Німеччині є непристойним. Таким чином, щоб подолати цей бар'єр учасники комунікації мають розвивати невербальний інтелект, здатність відправляти і приймати емоційні послання, позначені невербально, у тому числі здатність регулювати власні емоції, а також розширювати кругозір, поповнюючи невербальний репертуар.

Особливості національної та етнічної свідомості представників різних культур часто виступають бар'єрами міжкультурної взаємодії. У цьому контексті виділяють:

- тенденцію до етноцентризму;
- схильність негативно оцінювати представників іншої культури крізь призму стандартів власної;
- стереотипізацію етнічної свідомості, що виявляється у формуванні спрощених образів представників своєї та інших культур;
- забобони як результат селективних включень у процес міжкультурних контактів, у тому числі чуттєвого сприйняття, негативного минулого досвіду та ін. [6].

Зустрічаючись з представниками інших культур, люди зазвичай сприймають їх поведінку з позиції своєї культури. Нерозуміння чужої мови, символіки, жестів, інших елементів поведінки часто веде до спотвореного тлумачення їх дій, що легко породжує негативні почуття: настороженість, презирство, ворожість. У результаті таких контактів виявляються найбільш типові риси, характерні для того чи іншого народу. Так поступово складаються етнокультурні стереотипи, що представляють собою узагальнені уявлення про типові риси, характерні для певного народу чи його культури. У ситуаціях міжкультурних контактів стереотипи грають дуже важливу роль, оскільки дозволяють робити припущення про причини і наслідки своїх і чужих вчинків, прогнозувати поведінку представника тієї чи іншої культури. Проте існують причини, за якими стереотипи можуть перешкоджати міжкультурній комунікації. Деякі стереотипи ґрунтуються на півправді і викривленнях. Зберігаючи реальні характеристики групи, стереотипи спотворюють дійсність і дають неточні уявлення про людей, з якими відбуваються міжкультурні контакти. Ці явища особливо важливі як потенційні бар'єри міжкультурних взаємодій на перших стадіях взаємовідносин, коли відсутня повна інформація про партнерів.

На ефективність міжкультурної комунікації також впливають різні системи цінностей її учасників. Основними бар'єрами, які знижують ефективність інтеракції, є відмінність когнітивних систем, які використовуються представниками різних культур. Диференціація моделей сприйняття особливо яскраво проявляється при зіткненні з іншим світоглядом. Цінності мають велике значення в будь-якій культурі, оскільки визначають ставлення людини до природи, соціуму, найближчого оточення і до себе. Усвідомлення цінностей своєї культури настає лише при зустрічі з представниками інших культур, коли відбувається взаємодія різних культур і виявляються відмінності в їх ціннісних орієнтаціях. Саме в таких випадках виникають ситуації нерозуміння,

розгубленості, безсилля і роздратування, що викликають почуття образи, злості, відчуження.

Основним засобом подолання таких бар'єрів є удосконалення міжкультурної грамотності партнерів, яка проявляється в здатності здійснювати комунікацію з представниками інших культур і ефективно використовувати свої знання в конкретних ситуаціях спілкування. Останнім часом дослідники вважають, що найбільш важливим для подолання міжкультурних бар'єрів є фактор освіти. Освіта розширює внутрішні можливості людини і чим складнішою є картина сприйняття світу у людини, тим легше він сприймає нове.

Учасникам комунікації необхідно бути терплячими і толерантними, обережно реагувати на будь-які культурні відмінності та поважати чужу культуру. Слід розуміти, що кожна культура унікальна, має свої цінності і може пропонувати багато-чого світу.

Узагальнюючи все сказане вище, зазначимо основні способи подолання міжкультурних бар'єрів.

По-перше, для того щоб бути зрозумілим необхідно говорити чітко, не поспішаючи, робити смислові паузи, уникати скоромовки, спілкуватися з носіями мови і частіше дивитися фільми і телевізійні програми іноземною мовою.

По-друге, у процесі комунікації слід уникати невизначених, двозначних виразів і слів і не перевантажувати повідомлення професіоналізмами, слідкувати за тим, щоб стиль і манера спілкування відповідали ситуації.

По-третє, викладати і структурувати інформацію таким чином, щоб вона була взаємопов'язана.

По-четверте, важливо звертати увагу на невербальну поведінку партнерів, розвивати невербальний інтелект і розширювати кругозір.

По-п'яте, суттєвим фактором є усвідомлення своєї культурної ідентичності, а також особливостей та культурних цінностей партнерів, представників інших культур. Необхідно пам'ятати, що наявність бар'єрів у міжкультурній комунікації є стимулом розвитку міжкультурної компетентності, сприяє удосконаленню комунікативних навичок і дозволяє ефективно досягати цілей міжкультурної взаємодії.

Література

1. Hall, E.T. *Beyond Culture* / E.T. Hall, Garden City: Anchor Books, 1977. — 160 p.
2. Hofstede G. *Cultural Constraints in Management Theories* / G. Hofstede // *Academy of Management Executive*, 1993. — №7. — P. 81–94.
3. Бороздина Г.В. *Психология делового общения*. — М. — ИНФА, 2006. — 97 с.
4. Самохина Г.С. *Эффективное деловое общение в контекстах разных культур / Учебное пособие по профессиональной межкультурной коммуникации*. — М., 2005. — 215 с.
5. Юсупова Н. Барьеры межкультурной коммуникации при обучении за рубежом // *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні*

питання документознавства та інформаційної діяльності, теорії та інновації. — Одеса, 2015. — С. 329–333.

6. Фалькова Е.Г. Межкультурная коммуникация в основных понятиях и определениях. — СПГГУ, 2007. — 77 с.

7. Садохин А.П. Межкультурные барьеры и пути их преодоления в процессе коммуникации [Электронный ресурс] // Обсерватория культуры. — 2008. — №2. — С.26–32. Режим доступа: http://www.ifapcom.ru/files/monitoring/sadoin_mejcult-barrier.pdf

Шпильківська Л.С.

старший викладач

кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНИХ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У даній статті мова йде про створення належних умов для розвитку міжкультурної комунікації. Виховання в сім'ї, навчання в школі і вищому навчальному закладі, книги, телебачення, інтернет, вивчення іноземних мов, спілкування з іноземними партнерами сприяють створенню умов для розвитку міжкультурної комунікації. В основі міжкультурної комунікації лежить загальний культурний рівень представників різних націй і народностей. Високий рівень міжкультурної комунікації дозволить нашим випускникам успішно працювати на міжнародному ринку.

Ключові слова: міжкультурна комунікація; іноземні мови; створення необхідних умов; цікавий співрозмовник; міжкультурна компетенція; зарубіжний партнер; національна культура; людство.

Abstract. In this article we are talking about the creation of the appropriate conditions for the development of the intercultural communication. The bringing up in the family, the studying at school and university, books, television, the Internet, the learning of the foreign languages, the communication with the foreign partners contribute to the creation of the conditions for the development of the intercultural communication. The basis of intercultural communication is the general cultural level of the representatives of different nations and nationalities. A high level of the intercultural communication will enable our graduates to work successfully in the international market.

Key words: Intercultural communication; foreign languages; the creation of the appropriate conditions; interesting companion; intercultural competence; foreign partner; national culture; humanity.

Постановка проблеми. У зв'язку з розвитком сучасних технологій міжкультурне спілкування набуває сьогодні великого значення. В епоху глобалізації на перший план висувається проблема мирного співіснування представників різних культурних традицій. Поширення міжнародних контактів, вивчення іноземних мов зумовлюють інтерес до міжкультурної комунікації як практичної галузі, що нині успішно розвивається в усьому світі. Які ж умови необхідно створити сьогодні, які сприяли б розвитку міжкультурної комунікації?